

POWSTAWAĆ (214) *vb impf*

o oraz drugie a jasne; w *inf* -staw- (7), -stâw- (4); -staw- *BielKron, BudBib, CzechRozm, ModrzBaz, Oczko, CzechEp*; -stâw- *Mącz, RejPos, GórnTroas*; -staw-: -stâw- *RejAp* (1:1); w pozostałych formach -stâw- (w tym 7 r. błędne znakowanie), -staj- (w tym 1 r. błędne znakowanie).

W temacie *praes* -staj- (102), -stâw- (56); -staj- *BierEz, PatKaz I, TarDuch, WróbŻółt* (3), *SeklWyzn, LubPs* (7), *RejWiz* (4), *KwiatKsiąż, SarnUzn, BudNT, CzechRozm, SkarJedn* (6), *SkarŻyw* (3), *CzechEp, KochFr, WerGość, BielRozm, GrabowSet, LatHar, WysKaz, SarnStat, KmitaSpit, SkarKaz* (5), *SkarKazSej*; -stâw- *LibLeg* (6), *FalZioł, MiechGlab, KromRozm II, GliczKsiąż* (2), *SienLek, RejPos* (3), *BiałKat, KuczKat* (3), *RejZwierc, Oczko, MWilkHist, GosłCast, SzarzRyt* (2); -staj- : -stâw- *GlabGad* (1:2), *Leop* (2:6), *BibRadz* (1:4), *BielKron* (3:3), *Mącz* (24:2), *RejAp* (1:4), *RejPosWstaw* (4:1), *ModrzBaz* (1:1), *ArtKanc* (2:1), *Calep* (6:2), *OrzJan* (1:1), *WujNT* (10:4).

inf powstawać (9). \diamond *praes* 1 sg powstaję (14) [w tym: -e (2)], powstawaám (4). \diamond 3 sg powstaje (29), powstawaá (18). \diamond 1 pl powstawaamy (3), powstaj(e)my (3) *RejPosWstaw* (2), *ArtKanc*, powstaj(e)m (1) *SkarKaz*. \diamond 2 pl powstajecie (1). \diamond 3 pl powstają (49), powstawaają (27). \diamond *praet* 3 sg m powstawaál (6). f powstawała (1). n powstawało (3). \diamond 3 pl m pers powstawali (11). *subst* powstawały (13). \diamond *fut* 3 sg m będzie powstawaál (1). n powstawać będzie (2). \diamond 3 pl m pers będą powstawali (1). \diamond *imp* 2 sg powstawaáj (1). \diamond 1 pl powstawaájmy (2). \diamond 2 pl powstajcie (1). \diamond *con* 3 sg f by powstawała (1). \diamond 2 pl m pers byście powstawali (1). \diamond 3 pl m pers by powstawali (3). \diamond *part praes act* powstając (5), powstawaając (4).

Sł stp, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w. s.v. powstać.

1. Zmieniać pozycję na stojącą, podnosić się, wstawać; *consurgere Miech, Vulg, Mącz, Calep, Cn; assurgere, exurgere Mącz, Calep, Vulg, Cn; excitare PolAnt; descendere Mącz; insurgere, oboriri Calep* (40) : Bo gdy łtáną v práwá/ wzyficy wnet powftáią/ A onego nędzniczká ná zad odpycháią. *RejWiz* 122; Wczás powftáway/ y nie idź miedzy ołtátecznymi do domu/ á nie miełzkay. *BibRadz Eccli* 32/13[15]; Assurgo, Powftawam/ podnołzę łie. *Mącz* 435b; Consurgo, Wefpółek s kim powftawam. *Mącz* 435c, 382b, 435c; Kilka kroć powftawał Vkalegon chcąc mowić/ lecz przed hukiem niemogł. *KochOdpr* C2; *Calep* 250b, 401b, 547a, 715b; *GórnTroas* 51; PRze zdrowie gołpodarz pije/ Wftaway gościu: á prze czyie? Prze Królewlkié: powftawaymy/ Y także ią wypijaymy. *KochPij* C4, C4; [Święty á chwalebny to zwyczaj iefł [...]; iż gdy Ewángelią w Kołciele czytaią/ albo śpiewáią/ wzyficy ludzie powftáią. *HerbOdpow* Fv (*Linde*)].

powstawać ku czemu (1): Assurgo – Powftaie drugiemu ku pocziwołzczy. *Calep* 106a.

Szereg: »podnosić się a powstawać« (1): onyc to łą rogi o kthorych nam Dániel powiedział/ iż ie widział iáko łie podnošily ku gorze/ á powftawały ná łkázanie náłze [*Vulg Dan* 8/8]. *RejZwierc* 263v.

Przen (17) : Assurgit animus, Powftáye vmysł/ łerce łie podnoši. *Mącz* 435b.

a) Wyzwalać się ze złych skłonności, przestawać robić coś złego (15) : *WerGość* 236; Iuż iuż zá pomocą twoią ná głoś twoy powftáię: podayże mi rękę twoię/ vmocniłz siły moie *SkarŻyw* 387b.

powstawać z czego (8): Dziwne práwá vftáwiał [*Solon*]/ áby łie włciągáli [*ludzie*]/ A z onych włzeteczności márných powftawali. *RejWiz* 170; Máią y święci łwoie włomności y vpadki/ z kthorych powftáiąć/ pokornieyszemi łię przed Bogiem złtawáią. *SkarŻyw* 491; *SkarKazSej* 702a. Cf »z grzechu powstawać«.

powstawać przez co (1): gdy ich [aniołów] do służby Bożej wzywamy/ [...] wielką im y wdzięczną poługę oddałem. A daleko więcej gdy z grzechow przez pokutę prawą powstałem. *SkarKaz* 636b.

W przeciwstawieniu: »upadać ... powstawać« (5): Tam pan Chrystus [o tych rozumiał] którzy i krewkości w grzech wpadną/ wpadły serdecznie żalwią/ a i niego powstaia/ y grzeszyć przestaia *SeklWyzn* Dv; *KrowObr* C3v; Iako poznać mamy kto wpada a kto powstawa w łasce a w opiece Pánkiy. *RejPos* 27v; Iprawiedliwy siedm krok przez dzień wpada y powstaie. *WysKaz* 17; Z ludzi zaś każdy grzeszył/ który iedno żywie Ludziechmy/ wpadamy/ znowu powstawamy *GosłCast* 26.

Zwrot: »z grzechu powstawać« (5): *SeklWyzn* Dv; Piżze święty Augustyn/ iako dwa dworzanie [...] z grzechow powstaiając żywot odmienili. *SkarŻyw* A3v; Przez cię [...] z grzechow náleznych powstaie/ nie z siebie łami. *ArtKanc* H15v; *SkarKaz*)(2v, 636b.

»powstawać ku pokucie, do pokuty« [szyk zmienny] (1:1): Abowiem dobre tho iest nápominanie/ [...] aby grzeszni ludzie/ iedni powstawali ku pokucie/ a drudzy wpadali na wietzne zátroczenie. *KrowObr* C3v; *SkarKaz*)(3.

b) Zdrowieć, stawać się zdrowym (1) :

Zwrot: »od niemocy powstawać« = *assurgere in morbo* Cn (1): Páwłowe też chuťki/ ábo przepaľki/ gdy przyniešione były do ktorego chorego/ tedy od niemocy łwey powstawał. *CzechRozm* 182v.

a. Wstawać obudzwszy się (4) :

powstawać na co (2): Rzekł [...] kur/ przetoć to dzieła^m/ Ludziem bliŝki dzień powiadam: Ktorzy kiedy mnie łuchaią/ Ná łwe roboty powstaia. *BierEz* S4; *WerGość* 204.

Zwrot: »powstawać ode snu« (1): a gdy powstawamy ode łnu/ wlpamiętaimy na to: iż ten/ który ode łnu wzbudził/ [...] nas wkrzeši. *BiałKat* 233v.

Przen (1) :

W porównaniu (1): *SzarzRyt* A3 cf *Zwrot*.

Zwrot: »z łoża powstawać« (1): Kto łię [...] niezdułiwa? [...] gdy światłem vderzy go w oczy Słóńce/ ognińtym gdy łie kołem toczy? Ktore gdy z łoża powstawa łwoiego/ Iák oblubieniec obleczon z łczyrego Złota vbiorem *SzarzRyt* A3.

b. Stawać [miedzy kim] (1) : Struchłálym chadzał/ bez wólłakiey pierzchliwości/ powstawaiąc [sine furore consurgens]/ miedzy łłuffczám wołal. *Leop Iob* 30/28.

c. O narodzie, grupie: wyruszać [skąd] (2) : Także z tego kąta powłthawali y po dzisdzien powstawaią narodowie [consurrexerunt et ... insurgunt nationes] ludu okruthnego *MiechGlab* 36.

2. Pojawiać się, zaczynać być, zaczynać istnieć; surgere *Vulg, Modrz, Cn; existere* *Mącz, Calep* (96) :

a. O ludziach i istotach nadprzyrodzonych; cooriri, exoriri *Mącz, Calep, Cn; oriri* *Mącz* (24) : Existo, Yełtem/ Powstaę/ Wychodzę na łwiat. *Mącz* 111b; *Orior, Powstaę/ Poczynam łie/ Włchodzę. Mącz* 268d, 269a [2 r.], 396d; *Coorior* – Powstawám, poczinám łzie. *Calep* 257b, 389b, 391a; A Chrześcijáńskie⁸⁰ małżeńłtwá y dziełek wychowánia koniec iest/ Chwałá Boża: aby miałto oycow powstawali łynowie *SkarKaz* 421a.

powstawać z kogo (3): Co vczynił był temu kápłanowi Elifowi/ ktorego dla łynow yego rołpułnych łkarał/ iż ani z yego rodu wyęcey kápłan powstawał/ ani łie żaden łwych łat dorosć

mogł. *GliczKsiąż* F7v; *LubPs* R5v; Panny wyrzawły były bárzo rády iż iuż z ich narodu powftáią mężne á ćwiczone białe głowy. *BielKron* 320v.

powstawać skąd (1): á obácź żeć z Gálileiey Prorok nie powftáie *WujNT Ioann* 7/52.

Przen (3) :

powstawać w kim przez kogo (2): krotko nas vczy [św. Paweł]/ ábyfmy zwlekli s siebie ftárego człowieká/ á przyoblekli nowego Pána Iezulá Kryftuáf/ w ktorým y przez ktorego prawdziwie powftáiemy. *RejPosWstaw* 111, [110³]v.

a) *O apokaliptycznej bestii utożsamianej przez Reja z papiestwem [z kogo]* (1) : Tu słuchay iż bestia wyftępuie z ziemie. Tu iuż co przez ziemę małz rozumieć iuż podobno wiefz/ iż ludzi ziemfkie á nic o niebo áni o ípráwy iego niedbáiące/ á s tychci to powftawa tá bestia. *RejAp* 110.

α. *O heretykach i fałszywych prorokach: zaczynać głosić jakieś poglądy* (8) : *RejAp* 170v; Haeretycy powftawali fkoró od czáłow Apóftólfkich. *WujNT Yyyyy*4.

powstawać u kogo (2): Zás Lácínicy ponieważ tylko iednę Homoufiańfką fektę trzymáli/ á ktemu nie tak byftrych rozumow byli/ ták też nierówno mnief v nich Heretykow powftawało. *BudNT przedm* c4 [idem] *WujNT przedm* 11.

powstawać między kim (1): iuż powftáią między nimi iácys Iozephite/ ktorzi zgoła zgoła [!] niewierzą Syná Bożego/ iedno że ieft Iozephow fyn. *SarnUzn* H6.

powstawać gdzie (2): iż wftytcy iákmiarz Heretykowie y Grekowie byli/ y w Grecyi powftawali/ y tám miefzkali. *BudNT przedm* c3v [idem] *WujNT przedm* 11.

powstawać skąd (1): *WujNT* 483 cf *Szereg*.

Szereg: »powstawać i wychodzić« (1): Y tu małz kilká włafności haeretykow. [...] iż powftáią y wychodzą z kościoła/ iáko y Ian S. mowi: Wyfzli z nas/ ále nie byli z nas [*Vulg Ioann* 2/19]. *WujNT* 483.

b. *O abstraktach; constare, moveri Mącz; insurgere JanStat* (47) : thv naprzeczywko przifyedze wałchej takowe fbiteczne rzeczy powftawayą *LibLeg* 11/90; *KromRozm III* C5; powftawayą wyęc o tem gadányá y nyeyákye pořwarki *GliczKsiąż* G5v; *BielKron* 155, 296, 352v; Moventur res magna, Wielkie rzeczy powftáyą. *Mącz* 233d, 418a; Azáfz iuż nie powftáwa [!] płáčź á wciřk ludzi fwiętych? *RejPos* 259v; Tákie dzifia práktyki dziwne powftawáią/ Iz kto fie im przyřłucha włořy ná nim wftáią. *RejZwierc* 252v, 259v; *ModrzBaz* 102; *SkarJedn* 344; A prawdziwie ták ieft: że rzeczy okrutników tákich/ czáfem tylko ftoią/ nie ludzką wiárą/ áni chęćią: gwałtem y mocą powftawáią *OrzJan* 30, 49; *WujNT* 57 marg, *Zzzzzv*; *JanNKar* C2v; Mieymy miłóřierdzie/ nád řlawą bliźnich nářzych/ gdy iákie złe mnímánia o nich powftáią. *SkarKaz* 278b, 244b.

powstawać od kogo (3): *LibLeg* 11/89v, 90; Aleby kto řnadź rzekł/ á wřzák káźda moc powftawa od Bogá *RejAp* 106.

powstawać na kogo (2): y czáfem [řądza] ták řprędká nań [na człowieka] powftáie/ iż pierwey niźli fię obaczy/ y niźli fię rozumu dołóży/ człowiek vwiedzion bywa. *WujNT* 546; *SkarKaz* 548a.

powstawać z czego (10): *LibLeg* 10/66, 11/64v, 90; Kácerřtwá/ ze złego wyrozumyenia álbo wykłádu piřmá powftawayą. *KromRozm II* o2v marg; Cořz tedy o mądrości za rořłádek dąmy/ ktora

łtak okwitych á wielkich rzeczy powstáie *KwiatKsiąż* E2v; Existit ex victoria Tyrannis, Z wycięstwa [!] powstáye okrucieństwo. *Mącz* 396d, 418b; *RejAp* 106; *Oczko* 10; *WujNT* 310.

powstawać między kim (3): Yam wten czas onego otim pytał otich łbitkach łczego te sbitky powstáwaya między timy livdzmy naschimy pogranycznimy *LibLeg* 11/64v, 11/64v; myędzy pány zdunámi álbo Gárnóczarzmi/ Tkaczámi/ y infsemi wyelkye o tho porywki y pořwarki powstáwayá. *GliczKsiąż* B5.

powstawać w kim (1): Boże moy/ iáko wielka rořpuřtność w ludziach ślácheckiego łtanu rázem powstáie. *ModrzBaz* 102.

powstawać gdzie (5): roznice á niezgodá między námi w mieřcie powstáwa *BielKron* 10; *RejPos* 259v; Czemu słowá y terminy nowe o rzeczach w kořćiele powstáwały. *WujJud* 170v; *GrabowSet* Sv; Wielkie plagi ná ziemi powstáią. *WujNT Apoc* 16 arg.

powstawać skąd [= z jakiego powodu] (1): Stąd nieumieiętność y błędy bez kořcá powstáią/ gdy łlepi łlepe wodzá. *SkarJedn* 361.

W przeciwstawieniu: »powstawać ... ustawać« (1): Bo náuka kácerłka přętko powstáie/ złego łumnienia ludzi wsię nábierze/ á zásię přętko vřtáie *SkarJedn* 24.

W charakterystycznych połączeniach: powstają(-e) błędy, chwála boża, dusz nieprzeřpieczeństwa, dysputacje, gadania (dworne) (2), gadka, kacerstwa (4), mnimania złe, moc (2), myřli, nauka kacerska, nauki wyzwolone, nawalności, niebezpieczeństwa dusz, niebezpieczeństwo, umieiętność, niezgoda (2), nowina, obyczaje złe, okrucieństwo, plagi, płacz, porywki, poswarki (2), praktyki dziwne, roznica (2), rozpustność, rzeczy (zbyteczne, okrutnikow, okwite a) wielkie, wszystkie) (10), słowa, swary, terminy o rzeczach, trudnořci, trwogi, ucisk, zabijania, zazdrořci, zbory kacerskie, zbytki, żądza.

Przysłowie: smalich wielkie rzeczy powstáwayá *LibLeg* 10/66.

Szeregi: »być i powstawać« (1): Ex quatuor elementis constant, Wřzyřtki rzeczy łá y powstáýą ze czterech żywiołów *Mącz* 418b.

»mnożyć się i powstawać« (1): dla których wyřtěpków Bořkiéy kaźni miecz zábija niewinnie: łkąd téż mnożą łie y odczepiéńřtwá/ y rozmáité powstáią duřz nieprzeřpieczeńřtwá [*unde etiam pullulant haereses, variaque insurgunt animarum pericula JanStat* 244] *SarnStat* 898.

Przen [na czym] (1) : Piotrá/ powiáda/ Pan názwáł ofnowánim kořćielnym/ przetořz łłufźnie ten fundáment Kořćioł święci: ná ktorým kořćielnego budowania wyřkokość powstáie. *SkarJedn* 72.

c. *O zjawiskach przyrody; nasci Mącz, Cn* (15) : Ktorego czału narichley morowe powietrze powstáwa. GDy łie iuź lato dokończáwa á czas łie iuź ielienny przybliża *FalZioł* V 72; BYło dobrze łpołudniá/ zarze powstáwały/ Czýrwone od zachodu/ y wiátrek niemáły *RejWiz* 125v; Nubilat, Chmura łie/ Powstáýą obłoki s chmurámi. *Mącz* 252b, 149c, 241b; *SzarzRyt* A3v.

powstawać z czego (4): *PatKaz I* 9v; Tákże y ine znáki co długo lataią/ Zápaliwřzy łie/ poki w wodę nie wpadáią. Wřzyřtkoć to łá ty prochy/ co z zyemie powstáią/ Zwłářzczá kiedy ich wiátry łpołu nie zbijáią. *RejWiz* 151v; poczátek rzeczam z źiemie podawáli/ z któręý łáméy/ y żywioły infze powstáwáć łye im widziały. *Oczko* 5, 7.

powstawać gdzie (2): Nebulosus ager aut locus, Mieyřce gđźie częřte dzdźe y chmury powstáýą. *Mącz* 243b; *RejAp* 136.

powstawać skąd (2): zewsząd powstają Srogié wiątry *KochFr* 85; *KochPam* 85.

W połączeniu szeregowym (1): Vibrare dicitur mare, Trząść/ miekceć á łsnąć fie álbo też miotąć łobą gdy poczina grać/ rużać fie y powstawać nawalność. *Mącz* 492d.

W porównaniu (1): yako łczyernya chądoga roza powstaye óstrego tak łpokolenya yeuynego łzwyątha poła marya *PatKaz* I 9v.

W charakterystycznych połączeniach: powstają(-e) chmury, ciemności, dżdże, morowe powietrze, nawalność, noc, obłoki z chmurami, roza, wiatr(y) (3), wody, zorza (zarze) (2), żywioly.

d. *O zjawiskach i procesach fizjologicznych; oboriri Mącz* (6) : Iálna żość lepák powstawa/ od Czwartegonaście dnia Máia/ aż do Czwartegonałtego Sierpnia *SienLek* 41v.

powstawać z czego (3): wżakoż też mozgowi nie tak łzkodzi [*wino lekkie*] gdy z niego nie powstają takie kurzawy. *GlabGad* H2, B3v. *Cf powstawać z czego gdzie.*

powstawać z czego gdzie (1): Czemu pirwże łny połpolicie łtrażliwże bywaią niż połlednie. (–) Bowiem na przodku powstawaią z pokarmu w żoładku dymy mocne *GlabGad* L5.

powstawać komu (2): Exoriuntur dolores utero, Powstają mi boleścy/ álbo gryżenie w żywocie. *Mącz* 269a, 269b.

e. *O zjawiskach akustycznych; oriri Mącz* (2) : Oritur clamor, Powstaje głos. *Mącz* 268d.

powstawać skąd (1): Pśi wyią/ bydło ryczy/ łłyżąc włofy wstają/ Iákie głofy żáłołne zewżech łtron powstają. *RejWiz* 82v.

f. *O walkach* (2) : zá czáłow iego woyny nie powstawaiy/ gdy P. Bog pokoy dawał. *SkarKazSej* 666b.

powstawać między kim (1): Kiedy walki y zwády między námi powstają/ z pożądlivości náłzych. *WujNT* Bbbbbbb2.

3. *Przerywać beczynność w celu podjęcia działania, zaczynać coś robić [na co] (1)* : żiemiá fie zátrzęłá y vpokoilá. Gdy powstawał Bog ná łąd [*cum exsurget in iudicium Deus*]: áby wybáwił włłyłtkie cíche żiemie *Leop Ps* 75/10.

4. *Występować przeciw (zbrojnie lub słownie), buntować się; insurgere Vulg, PolAnt, Mącz, Cn; adversari, improperare, movere Vulg; irritare Modrz; consurgere JanStat; convertere copiam, rebellere, vertere iras, vertere arma Cn* (44) : Pátrzay iáko krolełtwá okrutnie powstają/ Ani Bogá ni cnoty przed oczymá máią. *RejWiz* 172; *ArtKanc* K3v.

powstawać (na)przeciw(ko) komu, przeciwko czemu (24): PAnie czemu fie rozmnożili Kthorzy záłmuczaią mie/ wiele gich powstaię naprzeciw mnie. *TarDuch* D7; Dokądże miły panie powstaię naprzeciwko nam nieprzyaciel *WróbŻołt* 73/10; *LubPs* eev, hh4; *Leop Deut* 2/5; Okaż dziwne dobrotliwołci twe ty ktory záchowywáłz wfájące w tobie/ przeciw tym ktory powstawaią przeciwko práwicy twoiey. *BibRadz Ps* 16/7[8]; niechay zówżdy będzie przed tobą krzyk tych ktory powstają przeciwko tobie. *BibRadz Ps* 73/23, *Ps* 58/2, 82 *arg*, II 138b *margin*; Zle czyniłz iż pozwaláłz łłudze mey przeciw mnie powstawać *BielKron* 11v; Bacząc Luter iż powstają przeciw iemu/ wćiekł fie do Celárzá Kárlá nowo wybranego *BielKron* 195v, 65; Insurgo Powstaje przeciwko komu/ ze złey woley wliádam ná kogo. *Mącz* 435c; *RejAp* 145; *RejPos* 266v; *RejZwierc* 204v; Iáko fie Filiłtynowie

powstaiąc przeciw Dawidowi woiowali *CzechRozm* 255v, 57, 113; *ModrzBaz* 27; *CzechEp* 336. Cf *powstawać przeciwko komu ku czemu*; »zapalczywie powstawać«.

powstawać przeciwko komu ku czemu (1): Y aby ftroná przeciwko ftronie boiáźnią karánia ninieyźzego ku woynie y roftrkom niepowstawała/ wstawiamy fkrázuąc: iż [...] *SarnStat* 1081.

powstawać na kogo, na co (16): wybaw mie [*Panie*] od tych ktorzy na mię powstaią *WróbŻółt* 58/1, 61/4; *LubPs* B3, E2, Mv, O4, V2, Z2; A gdy tłuźcze nań powstawały/ pełne gniewu/ tedy Liłymáchus wziąwłfy kłobie około trzech tylięcy zbroynnych niecnothliwych ludzi/ iął fie bronić mocną ręką *Leop 2.Mach* 4/40, *Ps* 3/2, 8; tá wiará ktorą w Rzymie Piotr ś. fzczepił/ [...] tak fтарыźynie przez pułorá tyśiácá lat trwa: iż iey żadne Tyránftwo/ áni Heretyctwo fzkodzić nie może/ áni zwątlili iey mocnych gruntow/ wzyfcy Heretykowie/ ktorzy ná ten kościół częfto y gęfto powstawali *SkarJedn* 22; Wilk ze wźemi źwierzęty/ ná Orłá powstawał *BielSen* 6; *ArtKanc* Qv; *KmitaSpit* B4. Cf »powstawać na gardło«.

W połączeniach szeregowych (2): niech namoźnieyfy krol broi iáko chce/ przeffláduie ludzie fwięte iáko chce/ powstawa przeciwko temu Báránkowi iáko chce *RejAp* 145; To co fie potym działo w domu iego [*Dawida*] wieleby o tym czytać/ iáko fie fynowie iego bili/ iáko fioftry fwe y ie^{go} wlańne żony gwałcili/ iáko y przeciwko iemu lámemu powstawali *RejZwierc* 204v.

W porównaniach (2): powstaiecie nań [*na człowieka*] iáko na fcianę pochyloną y na parkan który chce vpać [*interficitis universi vos tanquam parieti inclinato et maceriae depulsae*]. *WróbŻółt* 61/4; *ModrzBaz* 27.

Zwroty: »powstawać na gardło« (1): nie inákfy ieft [*gwałciciel*] iedno iáko łotr á rozboynik/ który powstawa ná gárdło brátá fwego. *RejPos* 343.

»[przeciw komu] zapalczywie powstawać« (1): wyftępkie moie/ wedle inftygácyey przeciw mnie X.K. nie były tákowe/ żeby dla nich miał fię ták bárzo X.K. śierdzić/ y ták przeciw mnie zápalczywie [...] powstawać. *CzechEp* 89.

Szeregi: »rozruchy wszczynać a powstawać« (1): A nie ieft to rzecz wierze podobna/ aby poiednánie ich [...] miało być fczere/ ktorzi zá máłuczki čás bárzo wielkie rozruchy miedzy sobą wfczynaią/ á iákoby fzerfzenie przeciwko sobie powstawaią [*maximas turbas excitant et tanquam crabrones in sese mutuo irritantur*]. *ModrzBaz* 27.

»sierdzić się i powstawać« (1): *CzechEp* 89 cf »zapalczywie powstawać«.

»walki wzbudzać i powstawać« (1): wiele dziwnych rzeczy ważyli fię Papieżowie Rzymfcy/ walcząc/ y walki przeciw fpokojnym wzbudziąc/ y przeciw Pánom fwym powstaiąc *CzechEp* 336.

Przen [na kogo] (2) : *BibRadz* 2.*Cor* 11/28; Iáko ná was powstaią ze wźech ftron widzićie. Záburzone niebiofá/ walki/ głody/ mory *BielRozm* 6.

5. *Zmartwychwstawać; surgere, resurgere Vulg* (19) :

powstawać do czego (1): nie powstaią (do chwały) złońnicy ná fądźie/ áni grzełznicy (oftoią fię) w zgromádeniu fprawiedliwych. *LatHar* 738.

W przeciwstawieniu: »bywać wsiany ... powstawać« (1): Bywa wsiáne *ciáło* w fkráźitelności: á powstánie (*marg*) powstaié. IL.G.S. (-) w niefkráźitelności. *WujNT* 1.*Cor* 15/42.

Fraza: »umarli (a. martwi) powsta(wa)ją« = *mortui resurgunt Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (10): Iákořz powtáwáiá vmárli? w iákimże cíele przydá? *Leop 1.Cor 15/35, 1.Cor 15/15, 16, 29; BudNT Luc 7/22*; coź wczynią íi ktorzy íię krzczą zá vmárle/ íeíliże koniecznie vmárli nie powtáią? *WujNT 1.Cor 15/29, Luc 7/22, 1.Cor 15/15, 16, 32.*

Zwrot: »z grobu powstawać« (3): *SkarJedn 90*; Będąc wżyřcy poćiefzeni. Pod ziemią oycowie řwięci. [...] A w ziemi cíáá vmártych Wiela ludzi dobrych řwiętych. Zgrobów řwoich powtáwáiác Y ludziom řię pokázuiác. *MWilkHist A3*; Cíáá vmárle z grobow powtáwáiły/ widzieć íię dáły. *ArtKanc D10.*

»powstawać z Panem Krystusem« [szyk zmienny] (2): Ktorzy s Pánem Krířtuřem powtáią á człónki ziemřkie vmartwiáiá/ [...] řwieci [!] á czyřci řá. *RejPosWstaw [110³], [110³].*

»powstawać w, na sądzie« (1:1): Przetóž niepowtáwáiá źli á bezboźni w řádzie [*Ideo non resurgent impii in iudicio*]: áni grzeřłnicy w rádzie řpráwiedliwych. *Leop Ps 1/5; LatHar 738.*

»powstawać od umarłych (a. z martwych)« [szyk zmienny] (2): *Leop 1.Cor 15/16*; Kto w they [czystocie] żywie/ á řtrzeże íie nieczyřłoty/ ten prawdziwie powtáie s Pánem Kryřtuřem od vmártych *RejPosWstaw [110³].*

Przen [od czego] (1) :

Zwrot: »powstaniem powstawać« (1): wżyřcy íie tedy pilnie o to řtáráć mamy/ ábyřmy [...] iuź wczuli/ że Pan Kryřtus w nas żywie/ przez ktorego y w on ořtátni dzyeń cíáá nářze wzbudzone býć máią. Potym/ gdyź oprocz tego íeřt y drugie powtánie nářze/ kthore pochodzi z onego pirwřzego/ to íeřt/ ktorým powtáwamy w ninieyřzym wieku wřtáwicznie od řmierci žycia řtárego *RejPosWstaw [110²].*

6. Wzrastać, wzmacać się, powiększać się; inualescere Vulg; conualescere Mącz (4) : Ale oni tym więcey przytyřkowáli wielkimi głófy/ žáđáiác áby był wkrzyżowan/ y tym więcey powřtháwáiły głófy ich. *Leop Luc 23/23; Conualescunt opes, Zámagáya řie/ rořtá/ powtáya bogactwa. Mącz 474c.*

Przen (1) :

W przeciwstawieniach: »powstawać ... lecieć w przepáść, [leżeć]« (1): Rzeřł Auguřtyn po łácinie: *Quid patimur furgunt indocti et rapiunt coelum etc.* to íeřt/ co ćirpimy powtáią prořci á nieuczni do niebá řięgáiá/ á my z nářzymi náukami lećimy w przepářci. *BielKron 160v; [Gdzie tákowéy rády v pánów niémářz/ tám widzimy co íie dzieie/ [...] iáko ludzie godni y domów zacnych leżą/ iáko nirkzemni ludzie powtáią. CerGór 41].*

a. Wzbogacać się [czym] (1) : Bo tym Rzymřcy pánowie záwřdy powtáwáiły/ Kiedy chcieli wiele wziąć/ potrořze dáwáli. *RejZwierz 29v.*

7. Trwać (1) :

Zwrot: »powstawać na wieki« (1): Vřchła trawá/ zwiáđł kwiát/ lecz řłowo Bogá nářzego powtáwáić bęđzie ná wieki [*verbum Dei nostri stabit in seculum*]. *BudBib Is 40/8.*

8. Odradzać się; exurgere, resurgere, reviviscere Mącz (8) : Revivo, Ożywiam. Et per translationem, Powtáye ku pierwřzemu řtanu przichodzę. *Mącz 501a, 435c.*

W przeciwstawieniu: »umierać ... powstawać« (1): *KuczbKat 90 cf W porównaniu.*

W porównaniu (1): Abowiem światłość (prawi) zawnždy nam przed oczymá iákoby vmieráiąc ginie/ á zás iákoby powftawáiąc przywracána bywa *KuczKat* 90.

Zwrot: »z nowu, zasie powstawać« (2:1): *Mqcz* 435c; Tým iuż gdy nie wfpokaiał Kościoł Páńki poczęło z nowu powftawáć páńłtwo Rzymłkie *RejAp* CC2v; *SkarŻyw* 374.

Szereg: »powstawać i głowę wynosić« (1): poniknąwłzy do piekła kácerłtwo/ gdy znowu złości się ludzkie rozkrzewią: zálie powftáie/ y zpiekła głowę wynosi. *SkarŻyw* 374.

a. O roślinach (2) :

W przeciwstawieniach: »umierać, tracić zieloność... powstawać« (2): y drzewá trácą zieloność/ á zás iákoby powftawáiąc z nowu iey nábywáią: y náśienie gnijąc vmiera/ á zás pułzczáiąc się powftawa. *KuczKat* 90.

9. Wystawać, sterczeć [skqd] (1) : Powłthawá s pośrodká wyłpy opoká bárzo mocna á obronna *BielKron* 448v.

Synonimy: **1.** podnosić się; **2.** nastawać, okazować się, poczynać się, pojawiać się, pokazywać się, ukazować się; **4.** buntować się; **5.** zmartwychwstawać; **6.** rość, wzrastać, zamagać się; **8.** odradzać się.

Formacje współrdzenne cf 1.STAĆ.

Cf POWSTAJĄCY, POWSTAWAJĄCY, POWSTAWANIE

MN